

Kreativnost u nastavi

Beč, Olesja

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:992276>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij filozofije i pedagogije

Olesja Beč

Kreativnost u nastavi

Završni rad

Mentor doc. dr. sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2011

Sadržaj:

Sažetak i ključne riječi	1
1. UVOD	2
2. KREATIVNOST U NASTAVI	
2.1. Dječja kreativnost i teorije kreativnosti	4
2.2. Kategorije kreativnosti	6
2.3. Povezanost kreativnosti i inteligencije i vrste kreativnog mišljenja	8
2.4. Kreativna nastava (reaktivna, proaktivna, kreativna)	10
2.5. Tehnike i metode za razvijanje i poticanje kreativnosti u nastavi	14
2.6. Uloga nastavnika - reproduktivni i kreativni nastavnik	17
2.7. Sputavanje kreativnosti	20
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	
3.1. Problem i cilj istraživanja	22
3.2. Mjerni instrument	22
3.3. Uzorak i postupak	23
4. REZULTATI I INTERPRETACIJA	24
5. ZAKLJUČAK	30
6. POPIS LITERATURE	32
7. PRILOG	33

Sažetak:

Cilj ovog rada je ispitati mišljenja učenika trećih razreda opće gimnazije (N=24) o kreativnosti općenito (samoprocjenu vlastite kreativnosti, prisutnost kreativnosti u nastavi, njezine odrednice kao i osobine nastavnika/profesora koji potiču kreativnost). Ovim istraživanjem želi se dati doprinos istraživanju kreativnosti u nastavi i ukazati na važnost kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu, te naglasiti važnost njezinog razvijanja i kontinuiranog poticanja

Dobiveni rezultati pokazuju kako učenici imaju pozitivno gledanje na kreativnost. U velikom postotku si pridaju obilježja kreativne osobe, unatoč tome što se manji postotak ispitanika izjašnjava kreativnim osobama. Rezultati istraživanja također ukazuju da učenici prepoznaju odrednice kreativne nastave i osobine koje bi trebao imati nastavnik u kreativnom vođenju nastave. Problem uočavamo u trećem dijelu anketnog upitnika u kojem su se visokim postotkom odgovora učenici izjasnili da profesori ne prihvaćaju dovoljno ideje učenika, te nastavu ne mogu opisati kao zanimljivu, aktivnu, poticajnu i kvalitetnu. Naglašavaju dominaciju predavačke metoda od strane profesora i pasivno slušanje od strane učenika, a ukazuju i da im dosadašnja nastava nije omogućila izražavanje vlastite kreativnosti. Visoki postoci negativnih odgovora na ova pitanja zabrinjavaju, šalju nam alarm za uzbunu i ukazuju da su potrebne promjene.

Ključne riječi: kreativnost, nastava, kreativan nastavnik, učenik

1. UVOD

Čovjek je genetski kreativno biće, čovjek kao stvaralac ili *homo creator* predstavlja važnu odrednicu razvoja i napretka, što se često zanemaruje. Polazeći od teze da je kreativnost opća ljudska osobina i kvaliteta, univerzalna i svojstvena svim ljudskim bićima, koju pojedinci posjeduju u različitom rasponu i različitim intenzitetom, i osnova je za razvoj svakog društva, tada smo kao društvo odgovorni omogućiti i poticati njezin razvoj. (Gajder i Mlinarević, 2010)

Sva djeca dolaze na svijet s kreativnim potencijalima što je bitno za njihov budući kreativni razvoj. Dječje genetsko-stvaralačke potencije treba razvijati u obitelji, vrtiću, školi i fakultetu. Poticajna okolina (obiteljska, vrtićka, školska) bitne su odrednice razvijanja dječjih stvaralačkih potencijala. Upravo iz tog razloga, elementarno polazište u odgoju mladih je neprekidno istraživanje odgovora na pitanje što je **kreativnost** (kreacija, lat. *creare –stvoriti*) i kako je realizirati u obiteljskom domu, vrtiću, školi, fakultetu.

Brojne su definicije kreativnost, a najčešće se definira kao mentalni proces kojim osoba stvara nove ideje ili produkte ili kombinira postojeće ideje i produkte na način koji je za nju nov (Gallagher, 1986); stvaranje nečeg originalnog što ranije nije postojalo ili samom stvaratelju nije bilo poznato, a ima osobnu ili društvenu vrijednost i kao takvu se može predstaviti u javnosti. Drugim riječima, kreativnost je sposobnost koja uključuje stvaranje, pronalaženje novih značenja i količinu novih relacija. Pri tome je važno naglasiti kako se ne radi o jednoj jedinstvenoj sposobnosti nego o skupu različitih sastavnih sposobnosti ili drugih osobina. Kreativnost je karakteristika ponašanja koje je produkt posebne konstelacije karakteristika ličnosti, kognitivnih sposobnosti i socijalnog okruženja.

Temelj kreativnosti je kreativno mišljenje, a objašnjava se kao nov način izgradnje mentalnog sklopa čovjeka koji vodi otkriću, izumu, eksperimentiranju, zamišljanju i istraživanju. Bazira se na izboru odgovarajućih motivacijskih sastavnica: potreba za radoznalošću, težnja za uspjehom, unutarnje zadovoljstvo stvaralačkim radom, težnja prema novim odgovorima, želja za različitošću i orijentacija prema nezavisnom mišljenju (Guilford, 1967). Intentivna motivacija koja se ogleda u privlačnosti nekog objekta ili situacije najčešće je prisutna kod male djece jer djeca uvijek nešto istražuju tragajući za nepoznatim i zagonetnim. Proces dječjeg razvoja odvija se na **kognitivnom** (misaonom) i **afektivnom**

(emocionalnom) planu, a povezivanje ta dva područja za vrijeme poučavanje je od iznimne važnosti za uspješan razvoj kreativnog učenja.

Spoznaja stvaralaštva predstavlja individualni put u stvaralaštvu. Pod tim podrazumjevamo način na koji čovjek misli, djeluje i na koncu, postoji. Spoznaja stvaralaštva je promjenjive naravi unatoč genetskom ozračju. Spoznaju stvaralaštva potrebno je razlikovati od upoznavanja stvaralaštva. Upoznati u stvaralaštvo znači educirati za kreativno (stvaralačko) djelovanje. Glavna razlika sadržana je u tome što je spoznaja uglavnom individualno otkriće vlastite osobnosti, a upoznavanje stvaralačke vještine nije djelo samoga pojedinca već i brojnih drugih čimbenika. Stoga upoznavanje stvaralačkih vještina u sebi sadržava dvije komponente: *poučavanje* (nastavnika ili odgajatelja u stvaralaštvu) i *učenja* (samostalnog stjecanja znanja o stvaralačkim postupcima).

2. KREATIVNOST U NASTAVI

2.1. Dječja kreativnost i teorije kreativnosti

Postoji razlika između kreativnosti odraslih i starije djece. Kreativnosti odraslih obično podrazumjeva neku vrstu ekspertnosti koja uključuje tehničku vještinu, umjetničku sposobnost, talent ili poznavanje potrebnih informacija koje mogu doprinijeti onome što stvaraju; radne navike koje uključuju radni stil, koncentraciju i ustrajnost, sposobnost stvaranja novih mogućnosti i otvorenost za nove ideje. Djeca imaju manje iskustva nego odrasli i zato su manje ekspertni, a njihovi radni stilovi su manje razvijeni. Ali ono što djeci nedostaje ona mogu kompenzirati sa svojim jedinstvenim načinima mišljenja i pristupima zadatku. Postoje tri važne značajke dječjeg mišljenja koje su povezane s kreativnošću, a to su: osjetljivost na unutrašnje i vanjske podražaje, izostanak inhibicije i mogućnost potpune obuzetosti nekom aktivnošću. Imaginacija i mašta su velika kreativna prednost koju imaju djeca. Imaginacija se može definirati kao mogućnost zamišljanja bogatih i raznolikih mentalnih slika ili pojmova ljudi, mjesta, stvari i situacija koje ne postoje. Mašta je podvrsta sposobnosti zamišljanja koja se događa kada osobe koriste zamišljanje da bi stvorili pojedine žive mentalne slike ili pojmove koji imaju malo sličnosti sa stvarnim svijetom. Mašta istražuje zamišljeno područje nemogućeg ili barem do sada nemogućeg (Bognar, 2010). Npr. dijete može zamisliti kućnog ljubimca s kojim se može igrati, hraniti ga i razgovarati kao da je stvarno prisutan.

Teorije kreativnosti

Različiti teoretičari, pripadnici različitih pravaca i škola objašnjavaju kreativnost na različite načine stoga se susrećemo s različitim teorijama kreativnosti, a Stevanović u svom djelu "Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi" (1986) navodi sljedeće teorije:

Psihoanalitička teorija: tvorac ove teorije kreativnosti je Sigmund Freud. Kreativnost objašnjava transformiranjem seksualnog nagona, libida od njegove prvobitne namjere u stvaralaštvo kojim se zadovoljavaju više društveni ciljevi. Smatrao je kako pjesnici i pisci stvaraju kreativne produkte kako bi izrazili svoje nesvjesne želje na socijalno prihvatljiv način. Drugim riječima, prema tvorcu ove teorije, nagonski život je uzrok nastanka umjetničkih djela. Seksualni cilj je usmjeren prema socijalno/društveno višim ciljevima čime

se oslobađa unutrašnja napetost i višak energije te uspostavlja ravnoteža u organizmu. Kreativnost vidi kao sublimaciju, jedan od generalno pozitivnih obrambenih mehanizama.

Asocijativna teorija: osnovna teza ove teorije kreativnosti, koju ističe i njezin predstavnik Mednick, je da asocijativni elementi skladnim povezivanjem i kombinacijom mogu dati novi produkt. Ističu se tri asocijativna mehanizma pomoću kojih se objašnjava proces stvaranja:

- pojava slučajnosti ili sposobnost sretnih otkrivanja slučajem
- sličnost
- medijacija

Geštaltistička teorija: predstavnici ove teorije polaze od cjeline i reorganizacijom dolaze do dijelova i otkrivanja novih rješenja zadane problemske situacije. Teorija je podrvgnuta brojnim kritikama, a jedna od njih se odnosila i na definiranje misaonog procesa. Predstavnici ove teorije, među kojima je najistaknutiji Wertheimer, smatraju da se misaoni proces stvara samo unutrašnjim uzajamnim odnosima stvorenim unutar tog procesa. Ali unutač kritikama, na području stvaralaštva i nastave je dala veliki značaj jer naglašava mogućnost produkcije velikog broja ideja, a za kreativnost je to od iznimnog značaja.

Teorija crta: u novije vrijeme prevladava mišljenje da nekognitivni faktori ličnosti utječu na uspjeh u stvaralaštvu. R. Kvaščev zaključuje da različita organizacija crta doprinosi naučnom i umjetničkom radu. Rezime crta je sljedeći:

1. visoka snaga ega i emocionalna stabilnost
2. jaka potreba za nezavisnošću i samostalnošću
3. visok stupanj kontrole impulsa
4. superiorna opća inteligencija
5. sklonost k apstraktnom mišljenju i težnja ka obuhvatnosti i eleganciji u objašnjavanju
6. visoka osobna dominantnost i mjerljivost u mišljenju
7. odbacivanje konformističkih pritisaka u mišljenju
8. sklonost za bavljenje stvarima i apstrakcijama više nego ljudima
9. poseban interes za neku vrstu "smionosti" koja uključuje izvjesno navođenje sebe na "tanak led"
10. sklonost redu, metodičnosti, točnosti, ali zainteresiranost i za izazove koji pružaju kontradikcije i nered.

2.2. Kategorije kreativnosti

Somolanji i Bognar (2008) ističu 4 kategorije kreativnosti:

1. *Kreativna osoba* – samim rođenjem, svaka osoba posjeduje kreativni potencijal, a mogućnost njegove aktualizacije ovisi o brojnim činiteljima.

Brojna su istraživanja u psihologiji kreativnosti usmjerena na pronalaženje crta ličnosti odnosno osobina koje razlikuju kreativnu od nekreativne osobe.

Carsson (1999, prema Arar i Rački) daje popis najčešće navođenih karakteristika kreativnoga pojedinca:

- otvorenost "unutrašnjim" i "vanjskim" iskustvima
- sposobnost mišljenja koje ide protiv logike
- senzitivnost/osjetljivost
- ustrajnost
- pronalaženje reda u kaosu
- često pita "Zašto?"
- relativna odsutnost represije ili supresije
- tolerancija na dvosmislenost
- spremnost rasti i mijenjati se

Lubart (1994, prema Arar i Rački) je oblikovao konstelaciju od pet karakteristika kreativnosti. *Tolerancija na neodređenost*: važna je za razdoblja nesigurnosti kada rješavanje problema ne teče zacrtanim tokom. Ta razdoblja često zna pratiti anksioznost, a toleriranje neodređenosti osigurava dovoljno vremena da se riješe teški aspekti problema.

Otvorenost novim iskustvima znači spremnost upustiti se u iskušavanje novih ideja, istraživati, biti znatiželjan, i upravo se ova karakteristika smatra ključnim aspektom kreativnosti.

Spremnost na rizike podrazumjeva ponašanja koja su otklon od prosjeka. Takva ponašanja često mogu biti izložena kritici, ismijavanju i odbacivanju.

Snaga uvjerenja u sebe: upravo zbog čestih posljedica prethodno opisane karakteristike, pored navedene četiri osobine važno mjesto zauzima i snaga uvjerenja u sebe i svoje sposobnosti.

Ustrajnost je osobina koja se često javlja u biografijama kreativnih ljudi i gotovo uvijek pokazuju kako su se kreativni pojedinci susretali s preprekama u radu, ali da su, zahvaljujući njegovoj ustrajnosti, prepreke svladane.

2. *Kreativni produkt* – podrazumjeva određenu novinu u odnosu na postojeće stanje, originalnost te korisnost, ekonomičnost za cijelo društvo koje se očituje kroz umjetnička, tehnička i znanstvena i druga područja. Uočavamo kako se kreativni produkti javljaju u mnogo oblika. Kreativni je produkt i znanstvena teorija, i poslovno postignuće, i svečana večera, i modna revija kao i doživljaj nakon uspona na vrh Velebita. Svi produkti nisu opipljivi i trajni. Kreativni produkt može biti izražen u obliku ekspresije (stvaranje 'opipljivoga' produkta) ili impresije (sposobnost kreativnoga, bogatoga, detaljnoga zapažanja). Najčešće spominjan kriterij određenja kreativnog produkta je originalnost/novost. Međutim, novost ne postoji u apsolutnom smislu već uključuje neki okvir: novo može biti samo u odnosu na staro. Potrebno je istaknuti da nije svaki nov ili neobičan odgovor/produkt kreativan, bilo na osobnoj ili društvenoj razini. Treba razlikovati kreativno od bizarnog, ekscentričnog i nasumičnog - što sve može biti novo ili jedinstveno. Neki produkti mogu tek nakon dugo vremena biti prepoznati kao kreativni, te da se uoči njihova originalnot, a da u vrijeme njihovog nastajanje nisu smatrani kreativnim ostvarenjem. "Originalan je odgovor često nov, no originalnost (autentičnost) nije novost. Autentičan odgovor ima svoj izvor u sebi. To je istinski izraz pojedinčeve ličnosti." (Arar i Rački, 2003)
3. *Kreativni proces* je način ostvarenja kreativnog produkta. On podrazumjeva nekoliko faza koje se prilagođavaju ovisno o autoru. Prema Wallasovu modelu (1926) razlikujemo četiri faze kreativnoga procesa:

Priprema – prvi čin u stvaralaštvu, a odnosi se na preliminarnu analizu problema, prikupljanje informacija i materijala, te inicijalni, svjesni rad na problemu. Započinje uočavanjem problema i njegovim definiranjem. Problem se detaljno analizira, upoznaje i pravi se njegov pregled. U ovoj fazi kreativnoga procesa se izražava osnovna ideja, konkretizira plan stvaranja, traže se nova, neobična rješenja stvaralačkoga djela, stvaraju se originalni likovi, zapleti, kompozicije djela i sl.

Inkubacija – "sazrijevanje" prikupljenoga gradiva/podataka koje ostaje po strani, izvan direktnog mišljenja o njemu. Tijekom inkubacije osoba ne mora svjesno misliti o problemu,

no aktivnost rješavanja problema se i dalje nastavlja izvan svjesnog napora. Javlja se prividna mislena neaktivnost o stvaralačkom predmetu čime se prekida rad na problemu. Najčešće se javlja kada kreativac u toku kreativnoga mišljenja naiđe na prepreku. Nekad inkubacija traje nekoliko trenutaka, a ponekad godinama. Pred kraj ove faze javlja se ideja o rješenju problema i slijedi nova faza.

Illuminaija – se pojavljuje kada obećavajuća ideja postane svjesno dostupna. Bit problema postaje jasna, dolazi se do otkrića koje je često iznenadno i neočekivano, pa je možemo okarakterizirati kao bljesak, iznenadno uviđanje. Nakon spoznaje rješenja problema, dolazi do odabiranja, opažanja, reproduciranja i konstruiranja spoznatog rješenja.

Verifikacija – provjeravanje vrijednosne ideje. Ako se kroz verifikaciju pokaže da ideja ne funkcionira, vjerojatan je povratak inkubaciji ili preparaciji.

Neki autori razlikuju *pronalaženje problema* (zamjećivanje da nešto nije u redu, da nešto nedostaje) od *postavljanja problema* (izražavanje problema) i konstrukcije problema, odnosno razvijanje detaljne reprezentacije problema, (Mumford, Reiter-Palmon i Redmond, 1994 prema Arar i Rački).

4. *Kreativna okolina* odnosi se na okruženje u kojem pojedinac živi, koja svojim odnosom prema njemu sputava ili razvija njegov kreativni razvoj (obitelj, škola, odgajatelji, vršnjaci..)

2.3. Povezanost kreativnosti i inteligencije i vrste kreativnog mišljenja

Inteligencija je važna u stvaralaštvu, ali nije odlučujuća, a osnivač lateralnog mišljenja, Edward de Bono, o inteligenciji i kreativnosti govori: "*Inteligencija je kao konjske snage kod automobila. Zar velika snaga jamči i vrhunsku vožnju?*". Pokazalo se da ljudi s visokom emocionalnom inteligencijom postižu bolje rezultate od onih koji imaju visok kvocijent inteligencije. Međutim, osoba koja u podjednakoj mjeri koristi obje polovice mozga (koja unapređuje intuiciju i razvija emocionalnu inteligenciju) ostvarit će bolje rezultate u stvaralačkom djelovanju. Postoje tri osnovna nalaza koja se odnose na povezanost kreativnosti i opće inteligencije (Lubart, 1994 prema Arar i Rački):

1. kreativni pojedinci pokazuju tendenciju da po inteligenciji budu iznad prosjeka populacije, često s kvocijentom inteligencije (IQ) iznad 120;

2. korelacija je između inteligencije i kreativnosti (mjerenoj divergentnom produkcijom) prilično varijabilna - od nule do umjereno pozitivne korelacije;

3. tipične korelacije između opće inteligencije i kreativnosti su oko 0.20

Oni koji postižu niske rezultate u testovima inteligencije, postižu i niske rezultate u testovima kreativnosti. Ovo znači da je potreban određen nivo inteligencije kako bi se divergentna produkcija javila, no sama visoka inteligencija ne znači automatski i visok rezultat na skalama divergentnog mišljenja. Prosječna inteligencija je nužan, ali ne i dovoljan uvjet za kreativno mišljenje.

Vrste kreativnog mišljenja

Škola je institucionalna odgojno-obrazovna organizacija kojoj je svrha omogućiti mladima stjecanje profesionalnih znanja i znanja za nastavak školovanja. Tradicionalan škola izostavlja zadovoljavanje različitih učenikovih potreba, izgrađivanje kreativnih stavova i razvijanje mlade stvaralačke ličnosti osposobljene za profesionalni rad, životnu egzistenciju i emocionalnu uravnoteženost. Propusti tradicionalne škole su zanemarivanje stvaralačke ličnosti učenika, neuključivanje učenika u nastavni proces i pogreška koja se odnosi na ostvarenje rezultata. *Kreatologija* je nova znanstvena disciplina koja proučava teoriju i praksu stvaralaštva. Njezin predmet je stvaralaštvo u njegovoj povijesnoj, teorijskoj i praktičnoj sjedinjenosti. Kreatologiju zanima znanstveni pristup stvaralaštvu, odnosno odgovor na pitanje: kako se stvara i koji su edukativni učinci stvaralaštva i kako se postiže ostvarenje ličnosti. Kreatologija otkriva trijadnu funkciju edukacije koja je sadržana u **stvaralačkoj ličnosti, stvaralačkom procesu i stvaralačkom rezultatu**. (Stevanović, 2002)

Stvaranje rezultata ostvaruje se na zastarjelim nastavnim načelima kojima se teži za jednim ispravnim odgovorom – **konvergentno mišljenje**. U suprotnosti s njim, **divergentno mišljenje** zahtjeva da se na problem odgovori na nove i originalne načine. Konvergentno mišljenje može se predočiti kao vertikalno jer uključuje kretanje nazad i naprijed između više i niže razine mišljenja. **Vertikalno mišljenje** je u osnovi logičko mišljenje jer se kreće od jedne do druge informacije. Karakterizira ga kontinuiranost, selektivnost, dokazivanje, utvrđivanje, traženje odgovora, njime se osigurava minimalan rezultat, služi se provjerenim činjenicama i dolazi do jednog, zatvorenog rezultata. Nasuprot njemu nalazimo **laterarno mišljenje** koje je diskontinuirano. Laterarno mišljenje dovodi u pitanje svaki rezultat, ali

može dovesti do originalnog rješenja u čemu leži i njegov osnovni smisao. Ovo mišljenje odbacuje stare i stvara nove ideje. Fleksibilno je, te se prilagođava promjenama. Glavna obilježja laterarnog mišljenja su: postavljanje pitanja, nalazi se izvan sustava da/ne odgovora, dopušta se neispravnost ideje, dovodi u pitanje čak i maksimalan rezultat, te ima otvoren završetak.

Divergentna produkcija je operacija koja se smatra najvažnija za stvaralaštvo (kreativnost), Joy Paul Guilfordu prepoznaje divergentno mišljenje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti – što je divergentno mišljenje razvijenije, osoba je kreativnija. Guilford utvrđuje ove faktore divergentnog mišljenja: fleksibilnost, fluentnost, originalnost i elaborativnost. (prema Huzjak, 2006)

Na svim školskim razinama zastupljenost je vertikalnog mišljenja na račun laterarnog mišljenja. Stvaralaštvo se najuspješnije razvija divergentnim mišljenjem jer je njime omogućeno produciranje velikog broja ideja i usmjeren je na fluentnost i plurizam ideja.

2.4. Kreativna nastava (reaktivna, proktivna, kreativna)

Nastavni proces je institucionalnog karaktera, dijadnog oblika izraženom u podučavanju i učenju. Važno je naglasiti da, unatoč tome što je podučavanje na prvome mjestu kao organizacijsko-stvaralačka aktivnost nastavnika, ono nije isključivi način rada. Učenje, odnosno stjecanje znanja je individualni doživljaj i čin svakog pojedinca zasnovan na složenim misaonim procesima i ne može ga zamijeniti nastavnikovo podučavanje.

S obzirom na odnos i zastupljenost podučavanja i učenja u jedinstvenom nastavnom procesu, empirijska istraživanja ukazuju na zastupljenost tri tipa nastave: (Stevanović, 2003)

Reaktivno formalistička nastava je zastarjeli način izvođenja zasnovan na formalističko-verbalističkoj organizaciji. Sve se svodi na podučavanje (rad nastavnika), a aktivnost učenika je promatračko-sjedilačkog i pasivnog karaktera. Stoga, možemo govoriti o obliku kvazi nastave koja je karakterizirana otporom i protudjelovanjem kao odgovor na utjecanje izvana. Posljedica nastavnikove dominantne uloge u obrazovnom procesu je intelektualno pasiviziranje učenika. Iznošenje činjenica temeljeno je na formalizmu i vezbalizmu u radu nastavnika, pa je i učenička misaona aktivnost sputana unaprijed zamišljenim odgovorima koji se od učenika očekuju i kratkoćom vremena koje mu je na raspolaganju. U ovom tipu nastave, podučavanje je dominantno nad učenjem i zauzima

prostor učenju bez obzira na učenikove dispozicije, sposobnosti i prethodna iskustva. Prevladava perceptivni i rigidni stil učenja zasnovan na osjetilnom iskustvu koje nikako ne može biti dovoljan za razvoj viših misaonih sposobnosti, te se često svodi na isti (rigidni) način.

"Receptivno-reproduktivan način rada nastavnika i učenika označava strogo dirigitirano upravljanje podučavanjem, uvijek na isti način i prema istim nastavnim sredstvima. Izbor činjenica i njihovo prezentiranje, kao i način dobivanja povratne informacije, je u nastavnikovim rukama. Učenje se svodi na zapamćivanje gotovih podataka, bez mogućnosti provjeravanja njihove autentičnosti i vrijednosti. Povratna informacija se daje jednostrano, u vidu gotovog iskaza verbalnim putem (riječima ili pisano). Učenik se prilagođava nastavniku i njegovim monoličnim zahtjevima koji se odnose na isključivu realizaciju nastavnog gradiva. Znanje se prenosi na reproduktivan način, pri čemu su dominantni nastavnikovo predavanje *ex cathedra* (kod nekih diktiranje i prepisivanje teksta s grafofolije) i udžebenički tekst. Podučavanje se svodi na slušanje, promatranje i zapamćivanje." (Stevanović, 2003)

Korištenje uvijek istih (monometodičkih) nastavnih postupaka ukazuje na nedovoljnu profesionalnu sposobnost nastavnika da nastavu organizira prema suvremenim didaktičko-kreatologijskim postavkama kojima bi nastava trebala zadovoljiti raznovrsne interese učenika. Ovdje se uočava zastupljenost unificiranog predavačko-ocjenjivačkog stila. Motivacija je na najnižem stupnju ili u potpunosti izostaje, a sama nastava postaje sama sebi svrhom, pa poprima formalistička obilježja. Karakteristika ove nastave je i pseudoaktivnost učenika i dominacija konvergentnog mišljenja (traži se jedan najkraći put koji je isti za sve učenike različitih osobnosti i stupnja razvoja misaonih sposobnosti). Određena aktivnost učenika postoji, ali je ona mehanička, polovična i nekonzistentna. Prisutna je u verbalnim postupcima (usmenim ispitivanjima/odgovorima, čitanjem i zapisivanjem)

Ovakav oblik nastave ne udovoljava učenikovim potrebama, pa samim tim gubi svoju svrhu i smisao.

Proaktivna nastava okarakterizirana je visokim stupnjem slobode i odgovornosti u procesima izbora samostalnih postupaka u načinima stjecanja znanja. Stoga možemo reći kako se proaktivna nastava temelji na samomotiviranosti učenika i njihovom samodjelovanju bez izravnih vanjskih utjecaja. "Učenici se više osposobljavaju za učenje putem rješavanja problema, ostavlja im se vremena za razmišljanje i formuliranje vlastitih odgovora, izgrađuje

se tolerancija prema stranputicama u rasuđivanju, osigurano je fleksibilno radno ozračje, kombinira se indukcija s dedukcijom, vodi računa o spoznajnoj funkciji mašte, a zornost služi kao sredstvo za misaono aktiviranje." (Stevanović, 2003). Predvladava fleksibilni stil učenja u kojem se pažnja usmjerava na najvažnije pojedinosti kojim će se otkriti nova značenja podataka.

Kvaliteta ovog oblika nastave je za jedan stupanj viša od prethodnog, a samim time je ovaj oblik nastave i bliži stvaralačkoj nastavi jer potiče i omogućava novi način mišljenja.

Kreativno-originalna nastava (stvaralačka nastava). Osnovna značajka ovog tipa nastave je da nastavnik dobro poznaje osobnosti učenika i individualne mogućnosti svakog učenika s ciljem razvijanja njegove maksimalne mogućnosti u području za koje učenik pokazuje najveće mogućnosti i interes. Odlikuje se visokom samostalnošću učenika u procesu stjecanja znanja. Uloga nastavnika (edukatora) je da motivira, predlaže, ukazuje na druge alternative, obrazlaže, ohrabruje, omogućava fluentnost ideja i potiče istraživanje, rad na projektinim zadacima, rješavanje problemskih situacija u školskom i izvanškolskom okruženju. Činjenica je da se kreativan učenik intenzivnije razvija kod kreativnog nastavnika. "Stvaralaštvo kao slobodna kreacija ljudskog uma u sebe uvijek uključuje znanje i psihološku projekciju zasnovanu na afekciji, sociološkim i kulturnim promjenama koji uključuju razum, volju i ljubav. To je proces kojim se označavaju promjene i donose napredak. Dok se aktivna nastava zasniva na osjećaju dužnosti, dotle stvaralačka proizlazi iz osjećaja želje za novinom, istraživanjem i originalnošću. To je odnos prema svrsi stvaralaštva." (Stevanović, 2003)

Kreativna nastava obiluje divergentnim pitanjima. Oni su pokretači učenikove mašte i inicijatori najrazličitijih učeničkih odgovora. Prevladava konceptualni stil učenja koji je temeljen na višim misaonim procesima kojim se samostalnim putem dolazi do otkrivanja uzročno-posljedičnih veza među podacima i stvaraju se nove organizacije činjenica. Aktivnost učenika je zastupljena na visokom stupnju: učenici propituju, istražuju, traže nove alternative, sve podvrgavaju sumnji i argumentiraju svoje stavove drugima s kojima se ne slažu, postavljaju nove hipoteze i dolaze do novih rješenja, otkrivaju uzročno-posljedične veze, te samostalno proučavaju literaturu. Učenik se po prvi put javlja kao subjekt kreacije vlastitog razvoja u nekom području. Omogućava mu se samostalnost, stjecanje novih navika, sposobnosti i motiva za učenje. Kreativnost u nastavi potiče moć zapažanja, radoznalosti, upornosti u formiranju vlastitih misli, razvijanje inicijative i samostalnosti. To je učenje u

kojemu naglasak ima akcija potaknuta originalnim idejama vođeno duhom istraživanja, znatiželje i motivacije. Kreativna osoba je u biti istraživač.

Za kreativne nastavnike je od iznimne važnosti spoznaja o potrebi prilagođavanja učenicima za različite kreativne aktivnosti. Ta prilagodba sa sobom nosi i promjene njihovih uloga koje su usmjerene prema budućim potrebama. Moraju biti svjesni da, kao i sve druge promjene, i ove sa sobom nose moguće predvidive i nepredvidive poteškoće.

Naglasak treba postaviti i na strategije poučavanja koje bi trebala prevladavati u kreativnoj nastavi. Kada govorimo o strategijama mislimo na skup postupaka kojima se želi postići željeno stanje, a u kontekstu obrazovanja pod pojmom "strategije poučavanje" mislimo na strategije učenja, strategije doživljavanja i strategije vježbanja. Za kreativnu nastavu važne su strategije učenja u kojima učenici do novih spoznaja dolaze vlastitom aktivnošću (istraživanje, simulacija, projekti).

Aktivnim učenjem učenici raznim aktivnostima usvajaju odgojno-obrazovne ciljeve i zadatke. Učenje je u velikoj mjeri osjetno i iskustveno. Aktivno učenje aktivira maštu i originalnost učenika. Zastupljen je veliki stupanj odgovornosti jer učenici kod ovog učenja preuzimaju odgovornost za odluke u procesu učenja, a služe se predviđanjem, simulacijom i različitim scenarijima (brain-storming i brainwriting). Ovim načinom učenja djeca se osposobljavaju sama sebe poučavati i tada postižu velike uspjehe.

Učenje rješavanjem problema i istraživanjem, također, potrebuje učenikovu samostalnost i aktivnost. Učenik se suočava s problemom koji treba sam otkriti, istražiti i riješiti. Uloga učitelja je asistiraјуća (uloga pomagača), a takva nastava poprima oblik samostalnog istraživačkog rada učenika. Ovom metodom učenja se razvija kreativnost, inovativno mišljenje i radoznalost. Prvobitni cilj ovakvog učenja je usvajanje putova dolaženja do novih spoznaja, a ne pukog usvajanje činjenica.

Korelacijsko-integracijska nastava temelji se na povezivanju nastavnih sadržaja iz više nastavnih cjelina. Ovakva nastava vrlo je pogodna za rad u kombiniranim odjelima jer se učenici različitih razreda, dakle različite dobi, angažiraju na zajedničkim aktivnostima. Na taj način jača socijalizacija, međusobna suradnja, pomaganje i tolerancija.

Individualno učenje i poučavanje u razrednoj se nastavi najčešće provodi kao razredni projekt. Odvija se na način da se unutar razrednog projekta učenicima zadaju individualni

zadaci koje mogu rješavati u paru ili manjim skupinama. Na taj način ostvaruje se dječja potreba za istraživanjem. I ovim načinom se postiže veća samostalnost učenika, buđenje istraživačke znatiželje, jača motivacija učenika i samim tim se utječe na njegov osobni razvoj.

Igre i simulacije koje koristimo u nastavi (natjecateljske igre, suradničke igre, simulacije nekih situacija, igranje uloga) potiču kreativnost, originalnost, fleksibilnost, razvoj odgovornosti i kooperativnost, ali da ne bi ostale na razini puke zabave, one trebaju imati svoj određeni pedagoški i metodički smisao. (Petrović, 2010)

Učenici usmjereni na samostalan rad, istraživački rad, projektnu nastavu, igre, simulacije postaju aktivni sudionici nastavnog procesa što je od velike važnosti za kreativno provođenje nastave. Na ovaj način smanjuje se zastupljenost vođenja predavačke nastave od strane nastavnika/profesora, a povećava se aktivnost učenika i njihov doprinos u nastavnom procesu. Odgajatelj je pomagač, nenametljiv kordinator, sugovornik, njegova je zadaća poticanje te kreativnosti. On mora dati učenicima slobodu, a samim tim i prihvatiti mogućnost pogriješke, no važno je da nastavni proces obiluje kreativnim idejama.

"Kreativna nastava je nova doktrina didaktike kao opće teorije nastave u kojoj se u prvi plan ističe ličnost učenika uključena u heterogene stvaralačke procese koji dovode do divergentnih stvaralačkih rezultata." (Stevanović, 2003)

2.5. Tehnike i metode za razvijanje i poticanje kreativnosti u nastavi

Postoje brojne tehnike i metode poticanja i razvijanja kreativnosti. Neke od njih navodi i Stevanović (2003) u svom djelu "Nastavnik, odgajatelj, umjetnik":

Fluentnost se definira kao sposobnost generiranja velikog broja ideja, riječi, naslova, rečenica, odgovora. Stavljaju se primat kvantitete nad kvalitetom jer veća količina pruža veće mogućnosti dolaženja do originalnih ideja postavljanje pitanja tipa: smislite za što se sve može upotrijebiti ključ, imaju za cilj poticanje fluentnosti ideja. Najpoznatija metoda kojom se potiče fluentnost ideja je **brainstorming ili oluja mozgova/ideja**. Prednost ove metode je u tome što se za kratko vrijeme može sakupiti veliki broj ideja. Postavlja se zahtjev traganja za neobičnim, originalnim rješenjima na postavljena pitanja/probleme stoga se sudionicima savjetuje da se ne fiksiraju na uobičajne, poznate i rutinske odgovore nego da tragaju za rijetkim, nepoznatim i neobičnim rješenjima. Izbjegava se svaka kritičnost i svi prijedlozi su valjani. Razlikujemo dvije faze: u prvoj je cilj generirati što više neobičnih i originalnih ideja i

za početak je važan njihov broj, a ne njihova kvaliteta. U drugoj fazi se provodi vrednovanje ideja. Kod procjenjivanja, sve srodne ideje grupiraju se prema srodnosti, a zatim analiziraju, odbacuju i biraju najbolje ideje za rješenje problema. Postoji i obrnuta varijanta ove metode: **obrnuta oluja mozgova ili inverzni brainstorming**. Umjesto pitanja: *utvrdite ideje kojim ćemo riješiti ovaj problem*, postavlja se pitanje: *ispitajte moguće neuspjehe predloženih ideja*. Dakle, od sudionika se traže da prepoznaju eventualne posljedice danoga rješenja. Postoji mogućnost provedbe i **Ja-oluja (solo oluja)** u kojoj pojedinac na zadani problem definira što veći broj ideja, a na kraju ih svodi na manju mjeru. Osim fluentnosti ideja razlikujemo i **fluentnost riječi** (sposobnost razvijanja ideje riječima), **asocijativna fluentnost** (proizvođenje sinonima i riječi određenog značenja, pronalaženje riječi s pravim smislom značenja) i **ekspresivna fluentnost** (sposobnost organiziranja i razvijanja ideja u odgovarajuće nove sisteme i strukture) (Stevanović, 1986)

Fleksibilnost je sposobnost usmjeravanja različitog pristupa konkretnom problemu. Pitanja koja nastavnik može postaviti kako bi potaknuo fleksibilnost mišljanja su, na primjer: *razmislite kako bi se priča dalje odvijala da Pepeljuga nije izgubila cipelicu i smislite novi završetak priče ili što bi se dogodilo da nema noći i da samo vlada dan*. Stevanović (1986) navodi dvije vrste fleksibilnosti: **spontana fleksibilnost** (sposobnost promjene mišljenja u toku rješavanja problema, a da tu promjenu ne nalaže izričito priroda problema) i **adaptivna fleksibilnost** (sposobnost rješavanja problema na različite načine na način da se odbace poznate i naviknute metode u rješavanju problema i da se potraže novi putevi)

Originalnost je sposobnost pronalaženje novog, izvornog odgovora za snalaženje u nedoživljenim problemskim situacijama. Vježbe u originalnom mišljenju pomažu u osposobljavanju za život u budućnosti, a ideje mogu biti originalne za pojedinca ili cijelo društvo u određenom prostoru i vremenu. Pitanja kojima nastavnik može doći do originalnih odgovora ili rješenja koja daju učenici su, na primjer: *kako se bi se zvalo i kako bi izgledalo peto godišnje doba ili na koje načine bi škola mogla sakupiti novac potreban za obnovu školske dvorane*. Originalnost možemo shvatiti kao **sposobnost** i kao **osobinu ličnosti**. Originalnost kao sposobnost mišljenja označava proizvođenje ideja i odgovora koji su rijetki udaljeni i duhoviti, a originalnost kao osobina ličnosti znači da je jedna ličnost više ili manje strukturirana da bude originalna, tj. više ili manje naklonjena stvaralaštvu.

Razrada je sposobnost proširenja ideje sa svrhom veće potpunosti. Primjer: *na koji način slastičar može povećati broj kupaca u zimskom periodu?*

Jedan od načina poticanja kreativnosti u razredu je ohrabrivanje učenika da zapitkuju i traže informacije o problemima, odnosno – **znatiželja**. Potrebno ih je naučiti da postavljaju pitanja koja bi sadržavala odgovore na: tko, što, kada, gdje, kako, zašto. Može im se zadati neki odgovor i zatražiti od njih pitanja. Na primjer: odgovor je *portret*. Koja se pitanja mogu postaviti da bi se dobio odgovor *portret*?

Kompleksnost podrazumjeva traženje brojnih i teških alternativa.

Preuzimanje rizika: ono što je novo, originalno i neobično često zna biti podvrgnuto negativnoj kritici okoline. Preuzimanje rizika se odnosi na hrabrost nagađanja (pretpostavljanja) i njihovog izlaganja kritici ili čak neuspjehu. Stoga je djecu potrebno učiti da postoje različiti odgovori i alternative određenom problemu i da pogreške nisu nužno loše. Kako bi se to uspjelo, potrebno je stvoriti atmosferu u kojoj će se poticati hrabrost izložiti vlastite ideje, odnosno, atmosferu u kojoj se preuzimanje rizika ohrabruje, a djecu se uči argumentirati svoje ideje i odgovore.

Mašta je sposobnost izgrađivanja mentalnih slika i stavljanja sebe u drugo mjesto, drugim riječima – izlazak iz realnosti.

Lutka u nastavi: nastavnik može lutku koristiti na početku nastave kako bi privukao pozornost učenika, zainteresirao ih za temu. Dr. Sc. Ladislav Bognar uočava veliku važnost lutke u sveučilišnoj nastavi pa primjećuje pozitivne učinke ove tehnike:

- Lutka ima neku čarobnu moć da privlači pozornost. Ako je u učionici žamor i ako je popustila pažnja kad se podigne lutka nastaje tajac i svi gledaju u lutku.
- Lutka stvara ozračje koje poziva na kreativnu igru. Ozbiljna lica naviknuta na dosadu u nastavi odjednom se ozare i počinje jedna nova situacija uspješnog učenja.
- U svakoj nastavi potrebno je predvidjeti nekoliko događanja koja predstavljaju osvježenje i bitnu promjenu pristupa. Lutka je idealno sredstvo za to.
- Lutka u rukama studenata odjednom razbukta njihovu maštu i počinje stvaralački čin. Studenti često u svojim komentarima navode da je Čarobnjak Janko kod njih stvorio sjaj u očima, osmjeh na usnama i radost u srcima.

- Uvijek nas nanovo iznenadi ono što se dogodi na nastavi kad koristimo lutku. Često studenti koji se rijetko javljaju u javnim istupima uz lutku progovore na svoj originalan način. (Bognar, 2009)

Doc.art. Mira Perić Kraljik također smatra da lutkarske igre u nastavi kreativno mogu obogatiti tradicionalne odgojno - obrazovne metode. Raspon njihove upotrebe u nastavnom procesu jest širok. Lutka pruža kvalitetniji i raznovrsniji rad s djecom, posjeduje odgojno - obrazovni zadatak, može postati središte za psihološko proučavanje djece, potiče i razvija maštu, kreativnost i komunikaciju, te omogućava lakše rješavanje problema u određenim odgojno - obrazovnim situacijama.

Šest šešira je metoda koju je osmislio Edward de Bono, a predstavlja jednostavan i učinkovit postupak koji potiče suradnju, povećava kreativnost, produktivnost i inovativnost. Ova tehnika nas uči podijeliti mišljenje na šest različitih načina koji su metaforički prikazani sa šeširima (promjenom šešira mijenjamo naš način mišljenja): bijelim šeširom zanimaju nas informacije koje imamo ili nam nedostaju, crvenim šeširom iskazujemo našu intuiciju i osjećaje, zeleni šešir je kreativni šešir i on je namijenjen planiranju i stvaranju novih ideja, pod žutim šeširom nastojimo pronaći sve ono što je pozitivno u rješenjima koje predlažemo, dok nas crni šešir upozorava na rizike i na moguće nedostatke naših odluka. I na kraju, plavi šešir koji je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja, služi za utvrđivanje problema, planiranje rasprave, razmatranje učinjenog na kraju aktivnosti.

2.6. Uloga nastavnika - reproduktivni i kreativni nastavnik

Ne može se svaki nastavnik/odgajatelj nazvati "kreativnim" bez obrisa što nastavu izvodi "dobro". Kada bi se svakog nastavnika/odgajatelja koji nastavu izvodi "dobro" nazvalo "kreativnim nastavnikom" došlo bi to do pojednostavljenja pojma kreativnosti, njezinog koncepta i funkcije. Stoga razlikujemo dva modela nastavnika: reproduktivni i kreativni nastavnik (Matijević, 2009).

Reproduktivni učitelj djeluje prema principu naučenom na studiju. Radi se o principu rada koji je desetljećima prisutan, provjeravan i kao takav i ustaljen. Reproductivni nastavnik održava nastavu onako kako je to opisano u udžbenicima i propisano službenim dopisima iz ministarstva. Stevanović naziva ovaj tip nastavnika i *rigidnim* modelom. Tu se ubrajaju *verbalni modeli* (predavanje, razgovor i rad na tekstu) i *vizualno-praktični modeli*

(demonstriranje, pokusi/eksperimenti, grafički i laboratorijski radovi). Ono što je važno je to da svi ti modeli ističu nastavnika u prvi plan dok su učenici u poziciji objekta.

Karakteristike reproduktivnog nastavnika: rado koriste konfekcijske nastavne materijale i konfekcijske pripreme za svoj rad u razredu, oslanjaju se na udžbenike u kojima je ponuđen cjelovit scenarij za "obradu" novih sadržaja, vjeruju kako je stečena diploma dovoljna za cjeloživotni rad, nikad nisu poželjeli prezentirati neki svoj radni rezultat, a one koji to rade nazivaju "karijeristima", reproduciraju godinama iste modele nastavnih aktivnosti, nemaju ideja i ne pitaju se može li se nešto raditi drukčije, ako i saznaju za neku novu ideju traže što jednostavniji recept za njeno ostvarenje, godinama koriste iste pripreme (modele rada) bez obzira na strukturu učenika u razredu, ne zanima ih suradnja s drugim učiteljicama i učiteljima, preferiraju frontalnu nastavu odnosno "realiziranje" programa pred učenicima...

Nasuprot reproduktivnom modelu nastavnika nalazi se *kreativni nastavnik*. Ovaj model nastavnika posvećen je akcijskim istraživanjima i kreiranju novih pedagoških scenarija u kojima sudjeluju zajedno sa svojim učenicima. Svaki nastavni sat nastoje organizirati na drugačiji način u kojima ja na prvom mjestu aktivno sudjelovanje učenika.

Karakteristike kreativnog nastavnika: za svaki susret s učenicima dolaze s novim scenarijima i novim nastavnim materijalima, umjesto udžbenika koriste znanstvenopopularne i umjetničke tekstove za kreativne aktivnosti učenika, stalno su u prosecu učenja (formalnog i neformalnog), istražuju (akcijska istraživanja), provjeravaju vlastite ideje, uvijek imaju nove ideje za zajedničke aktivnosti s učenicima, znatiželjni su, prihvaćaju tuđe ideje i obogaćuju ih, čitaju najnovije knjige iz područja metodike, pedagogije i psihologije, prate stručne i znanstvene tekstove u časopisima, prilagođavaju metodičke scenarije konkretnim učenicima, surađuju s drugim kreativnim učiteljicama i učiteljima, potiču ozračje za učenje u školi gdje rade, preferiraju aktivne oblike učenja kao što su projektna i istraživačka nastava, radionice, odnosno "realiziranje" programa shvaćaju kao događanje učenika u raznim kreativnim situacijama...

Zdzisława Załona (2009) naglašava važnost odricanja nastavnika od konzervatizma, rigidnosti mišljenja, a nasuprot tome stavlja naglasak na usvajanju inovacija i fleksibilnost u pristupu stvarnosti koja ga okružuje. Kao ključnu zadaću odgoja i obrazovanja vidi promicanje aktivnih stavova i kognitivne dječje kreativnosti, a da bi se ostvarile osnovne odgojno-obrazovne zadaće, obuka bi se budućih nastavnika trebala temeljiti na metodama

koje poboljšavaju kompleksnu komunikaciju unutar grupe, pružaju detaljnu analizu didaktičkih i odgojno-obrazovnih problema, usustavljaju znanje te, na koncu, osnažuju kompetenciju nastavnika. Samo je dobro pripremljen, kompetentan, mudar i razuman nastavnik u svom kreativnom djelovanju sposoban potaknuti učenike na nekonvencionalno, samostalno razmišljanje te na suočavanje s problematičnim pitanjima te na rješavanje istih.

Nastavnici moraju biti upoznati s osnovnim principima kreativnog rada kako bi mogli pokrenuti bogatstvo učeničkih kreativnih sposobnosti. Moraju postati fleksibilniji (sposobni da se konstruktivno snađu u nepredvidivim situacijama), spontani (reagirati brzo i sa samopouzdanjem), moraju posjedovati originalno mišljenje jer nitko ne može predvidjeti neograničen broj faktora koji se mogu javiti u situacijama učenja i moraju biti intuitivni u odlučivanju i prosuđivanju.

Učitelj ne može direktno stvoriti kreativnost kod učenika, ali može otkloniti prepreke, stvoriti preduvjete za njezino oslobađanje jer se kreativnost nalazi u svakom djetetu. (Petrović, 2010)

Koren (1988, prema Balažević) ističe kako nastavnika čine podobnim za rad s kreativnim pojedincima snažna, emocionalna konzistentna ličnost sa širokim intelektualnim interesima, inventivnost, fleksibilnost, komunikativnost i vrlo visoko obrazovanje za obavljanje nastavničkog procesa. Također smatra da bi učitelj trebao biti zainteresiran za pomaganje svojim učenicima i njihovo vođenje. Kreativni pojedinci od učitelja očekuju razumijevanje, smisao za humor, sposobnost i volju da učenje učini zabavnim, podršku i uvažavanje, inteligenciju, dosljednost i fleksibilnost. U cilju poticanja kreativnog talenta, učitelji se trebaju odnositi s poštovanjem prema neobičnim pitanjima koje učenici postavljaju i prema neobičnim idejama koje priopćuju. Učitelji trebaju pokazati djeci da njihove ideje imaju vrijednost, pružati učenicima mogućnost za samoinicijativno učenje i pokazivati povjerenje u takav rad. Učitelj prije svega mora postati svjestan kako je za razvijanje nećijih sposobnosti i potencijala potrebno razvijanje vlastitih.

Kreativni učitelji su oni koji stvaraju takve odgojne situacije u kojima će učenici potpuno slobodno razvijati svoje potencijale i koji znaju kako s puno takta valja usmjeravati te procese razvoja. (Balažević, 2010)

Svojim iskustvom i znanjem, nastavnik bi trebao prepoznati kreativnog pojedinca. Ozimec (1994) navodi osobine kreativnog pojedinca (prema Petrović, 2010): kreativni

pojedinaac je sklon kritičkom odnosu, aktivan je i pokazuje inicijativu u radu, otvorenog je duha, vrlo radoznao, sklon mijenjanju sebe, velikog samopouzdanja, velike koncentracije, koristi operacije divergentnog mišljenja (osjetljiv na probleme, originalan, fluentan, fleksibilan...).

Model nastavnika koji i dalje prevladava u školama je reproduktivni model. Većina odgajatelja i ravnatelja koji danas radi u hrvatskim školama je obrazovana na literaturi koja zagovara nastavu usmjerenu na učitelje. Najveći dio opreme je nabavljen i prilagođen predavačko prezentacijskoj nastavi. Sve veću popularnost dobivaju projekcijski uređaji koji omogućuju vizualne prikaze. Sadržaj tih projekcija je najčešće tekst, a često i previše teksta koji većina učenika ne stigne niti pročitati dok traje projekcija. Ispada da tako projiciran tekst više služi kao podsjetnik učiteljima što trebaju kazati kako bi "realizirali program". Takva "realizacija programa" ne može zadovoljiti razvojne i spoznajne interese novih generacija učenika.

"Video projektor i veliki ekran interaktivne ploče slijede logiku frontalne predavačko - prikazivačke nastave u kojoj učitelj vodi glavnu riječ, a od učenika se očekuje sjedenje, slušanje i gledanje. Zato s (ne)kreativnim korištenjem te tehnologije treba biti oprezan, kako u količini vremena tako i same svrhe za korištenje te prezentacijske tehnike." (Matijević, 2009)

2.6. Sputavanje kreativnosti

Polazeći od činjenice da je kreativnost urođena sposobnost koja se mora uvježbavati i razvijati, lako je za pretpostaviti što sve može utjecati na njezino sputavanje i nerazvijanje. Nemotivirajuća okolina, obiteljski odnosi, škola, socioekonomski uvjeti ili međuljudski odnosi čine samo neke. Najčešći oblik sputavanja kreativnosti koji možemo uočiti u školskom, nastavnom okruženju je inzistiranje na jednom ispravnom odgovoru, načinu, metodi – odnosno, konvergentnom mišljenju. Nadalje se sputavanje kreativnosti očituje u netoleranciji učenikovih pogrešaka, ignoriranju učenikovih/učiteljevih ideja, autoritarnom stavu učitelja, naglasku na nastavni program i pasiviziranju učenika. Neke od najčešćih izjava koje možemo čuti su:

" To nije moje područje... To nije moja odgovornost... To nije moj posao... To je protiv naše uloge ovdje... S tim ćemo samo navući probleme... To nam nije u planu... Dosad smo se lijepo snalazili i bez toga... To znači više posla za nas... Prerano je! To se neće prihvatiti... Prekasno je!... To nikada nismo radili... To smo već radili... To radimo cijelo vrijeme... To se

ne radi... To neće raditi... Za to nismo pripremljeni... To je dobro u teoriji, ali u praksi... Što li će ONI misliti o tome... Da to valja, netko bi se već toga prije dosjetio... Premoderno je... Nije baš moderno... Zastarjelo je... Porazgovarajmo o toj ideji u prikladnijoj situaciji... Previše nas je za to... Premalo nas je za to... Mi smo samo početnici, ne možemo ciljati tako visoko... Ne razumijete našu specifičnu poziciju... To funkcionira zadnjih 20 godina, dakle, to mora biti dobro... ČIJA je to ideja? Jednostavno ZNAM da to neće valjati... Ova ideja nikad neće proći... Budimo realistični...Prestanimo se boriti protiv nemogućeg... Sačekajmo da vidimo što će biti... Ne vidim ikakve veze... Za to nemamo pravila i propise..." (Prema analizi psihologa Rački Željka, Osnovna škola Frana Krsta Frankopana, Osijek)

Uz pretrpane programe, neadekvatne udžbenike, veliki broj učenika u odjeljenju, tradicionalan raspored sati pojavljuju se i subjektivni faktori koji ograničavajuće djeluju na kreativnost: slaba motiviranost za kreativnost, učenje zapamćivanjem, a ne istraživanjem i samostalnim rasuđivanjem, nastavnik prihvaća učenikove reproduktivne odgovore i ne upućuje ih u produkciju većeg broja ideja, nastavnik i udžbenik postaju jedini izvor znanja, prilagođavanje nastave prosječnim učenicima, pa su oni najbolji, talentirani, i slabiji učenici redovito oštećeni, prevladavanje formalizma i jednostranosti u nastavi.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Problem i cilj istraživanja

Problem ovog istraživanja je ispitivanje kreativnosti u srednjoškolskoj nastavi. Razlog odabira ovog problema za istraživanje je pisanje završnog rada kao i osobni afinitet istraživača. Rješenje ovog aktualnog problema suvremene nastave ima spoznajno teorijsku i praktičnu vrijednost, stoga možemo reći da je problem relevantan. Ovim istraživanjem želi se dati doprinos istraživanju odrednica kreativnosti u nastavi i ukazati na važnost zastupljenosti kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu, te naglasiti važnost njezinog razvijanja i kontinuiranog poticanja.

Cilj istraživanja je ispitati mišljenja učenika trećih razreda opće gimnazije o kreativnosti općenito (samoprocjena vlastite kreativnosti, prisutnost kreativnosti u nastavi, njezine odrednice kao i osobine nastavnika/profesora koji potiču kreativnost).

Hipoteze koje se postavljaju su:

1. U srednjoškolskoj nastavi i dalje prevladava tradicionalan oblik vođenja nastave.
2. Tradicionalan oblik vođenja nastave sputava mogućnost kreativnosti u nastavi.

Istraživanje će biti empirijsko jer se podaci prikupljaju iz neposredno odgojno obrazovne prakse. Istraživanje će biti i kvantitativno jer će se rezultati dobiveni putem anketnog upitnika statistički obraditi.

Očekuje se ostvarivost istraživanja i da će se temeljem rezultata tog istraživanja postavljene hipoteze moći potvrditi ili opovrgnuti.

3.2. Mjerni instrument

Instrument istraživanja je višedimenzionalni anketni upitnik koji obuhvaća više različitih skupina pitanja. Najzastupljenija su pitanja vezana za skale procjene (22 tvrdnje) na koja su učenici odgovarali brojevima od 1 do 3 gdje brojevi imaju sljedeće značenje: 1-ne slažem se s navedenom tvrdnjom, 2-niti se slažem, niti se ne slažem i 3-slažem se s navedenom tvrdnjom, a ostala pitanja su pitanja višestrukog izbora i nadopune. Anketni upitnik od 24 pitanja, sadržavao je pitanja o kreativnosti općenito, percepciji njihove vlastite kreativnosti, prisutnosti kreativnosti u nastavi, odrednicama kreativne nastave kao i osobine nastavnika/profesora koji potiču kreativnost.

3.3. Uzorak i postupak

Ispitivanje je provedeno u sklopu završnog rada iz kolegija Didaktika. Provedba istraživanja odvijala se tijekom svibnja 2011. godine u jednom razrednom odjelu od 24 učenika 3. razreda opće gimnazije, od toga 19 djevojaka i 6 mladića. Moguće razlike unutar spolova su zanemarene i nisu ispitivane jer se pretežito radi o ženskim ispitanicima. Ispitanicima je zajamčena anonimnost odgovora kako bi se dobile što točnije informacije i na taj način provelo što uspješnije istraživanje.

Cijeli postupak i etički aspekti istraživanja vođeni su u skladu sa pravilima. Za etička pitanja istraživanja odgovoran je mentor koji je odobrio anketu, a u dogovoru sa stručnim službama škole i dragovoljnim pristankom učenika, ista je provedena. Dobiveni rezultati koristit će se isključivo u svrhu završnog rada.

4. REZULTATI I INTERPRETACIJA

U prvom djelu anketnog upitnika učenici su dali vlastite procjene o kreativnosti općenito. Stavovi studenata prikazani su frekvencijama i postocima.

Tablica 1. Procjene učenika o kreativnosti općenito (N=24)

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
1.	Svaka osoba u sebi ima potencijal kreativnosti koji treba razvijati	12,5% (3)	8,33% (2)	79,17% (19)
2.	Djeca su kreativnija od odraslih	8,33% (2)	29,17% (7)	62,5% (15)
3.	Kreativnost kod učenika može poticati samo nastavnik/profesor koji je također kreativan	25% (6)	37,5% (9)	37,5% (9)
4.	U suvremenoj nastavi, kreativnosti se ne pridaje dovoljna pozornost	8,33% (2)	20,83% (5)	70,83% (17)
5.	Kreativna su samo vrhunska postignuća	54,17% (13)	45,83% (11)	0% (0)
6.	Kreativno provođena nastava je najbolji oblik nastave	12,5% (3)	29,17% (7)	58,33% (14)

Rezultati prikazani tablično ukazuju da je opće mišljenje učenika o kreativnosti relativno zadovoljavajuće. Oko 79% ili 19 učenika vjeruje da svaka osoba u sebi ima potencijal kreativnosti koji treba razvijati što ukazuje na zadovoljavajuće polazište u rješavanju problema ovog istraživanja. No, unatoč tome, rezultati također ukazuju da samo 58% ili 14 učenika smatra da je kreativna nastava najbolji oblik vođena nastave, a 29% ili 7 učenika se niti slaže niti ne slaže. Problem uviđamo u rezultatima odgovora na tvrdnju broj 4. (U suvremenoj nastavi, kreativnosti se ne pridaje dovoljna pozornost). Više od 70% učenika (17 njih) odgovara da se slaže s navedenom tvrdnjom, a postotak suzdržanih (niti se slažem, niti se ne slaže) također nije za zanemariti (> od 20%).

Drugi dio anketnog upitnika usmjeren je na samoprocjenu vlastite kreativnosti.

Tablica 2. Samoprocjena vlastite kreativnosti

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
7.	Ja sam kreativna osoba	8,33% (3)	37,5% (9)	54,17% (13)
8.	Spreman/a sam prihvatiti nove ideje i isprobati nešto novo	4,17% (1)	16,67% (4)	79,17% (19)
9.	Fleksibilna sam osoba koja se lako prilagodi novim situacijama	12,5% (3)	33,33% (8)	54,17% (13)
10.	Otvoren/a sam za nova iskustva iz kojih uvijek nastojim izvući ono najbolje	8,33% (2)	16,67% (4)	75% (18)
11.	Spreman/a sam za prihvaćanje novih izazova	4,17% (1)	25% (6)	70,83% (17)
12.	Svjesno prihvaćam rizik i moguće posljedice svojih postupaka	8,33% (2)	37,5% (9)	54,17% (13)
13.	Često je prisutan osjećaj zanesenosti onim što je predmet moje preokupacije	4,17% (1)	62,5% (16)	33,33% (8)
14.	Kod mene je naglašena potreba da samog sebe vidim/procjenim kao kreativnu, maštovitu i originalnu osobu.	29,17% (7)	37,5% (9)	33,33% (8)

Rezultati dobiveni u ovom djelu anketnog ispitivanja nagovještavaju određenu proturječnost. U velikom postotku učenici percipiraju posjedovanje osobina koje odlikuju kreativnu osobu: gotovo 80% učenika (19) je spremno prihvatiti nove ideje i isprobati nešto novo, 75% učenika (18) je otvoreno za nova iskustva u kojima uvijek traže ono pozitivno, više od 70% učenika (17) je spremno prihvatiti nove izazove, a 13 učenika ili više od 54% njih će se okarakterizirati kao fleksibilne osobe lako prilagodljive novim situacijama koje svjesno prihvaćaju rizik i moguće posljedice svojih postupaka. Ovi visoki postupci govore u prilog kreativnim potencijalima učenika. Stoga iznenađuje da se samo 13 učenika ili 54% smatra kreativnim i da se samo 8 učenika ili 33% složilo s tvrdnjom pod brojem 14 (Kod mene je naglašena potreba da samog sebe vidim/procjenim kao kreativnu, maštovitu i originalnu osobu).

Učenici su u trećem dijelu anketnog upitnika trebali procijeniti točnost tvrdnji koje se odnose na kreativnost u nastavi. Rezultati su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Procjene učenika o prisutnosti kreativnosti u nastavi

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
15.	U nastavi se često susrećem s novim, originalni metodama koje profesori primjenjuju u vođenju nastave	79,17% (19)	16,67% (4)	4,17% (1)
16.	U dosadašnjoj nastavi naglasak je bio stavljen na jednom točnom odgovoru	4,17% (1)	66,67% (16)	29,17% (7)
17.	U dosadašnjoj nastavi velikim dijelom je prevladavala predavačka metoda od strane profesora i pasivno slušanje od strane učenika	4,17% (1)	20,83% (5)	75% (18)
18.	Tradicionalan oblik nastave (frontalni način rada) sputava kreativnost učenika.	8,33% (2)	20,83% (5)	70,83% (17)
19.	Kreativna nastava ovisi samo o nastavniku/profesoru i načinu na koji vodi nastavu	29,17% (7)	41,67% (10)	29,17% (7)
20.	Profesori prihvaćaju ideje učenika i često prema tim ideja prilagode nastavu	62,5% (15)	33,33% (8)	4,17% (1)
21.	Dosadašnja nastava omogućila mi je izražavanje vlastite kreativnosti	70,83% (17)	25% (6)	4,17% (1)
22.	Dosadašnju nastavu mogu opisati kao zanimljivu, aktivnu, poticajnu i kvalitetnu	66,67% (16)	33,33% (8)	0% (0)

Rezultati dobiveni u ovom dijelu anketnog upitnika ne pokazuju se zadovoljavajućim i ukazuju na slabu zastupljenost kreativnosti u nastavi. U gotovo 80% odgovora učenici su izjasnili kako se ne slažu s tvrdnjom "U nastavi se često susrećem s novim, originalni metodama koje profesori primjenjuju u vođenju nastave". Veliki postotak učenika (75%) govori i o dominaciji predavačke metode od strane nastavnika/profesora i pasivnog slušanje od strane učenika. Samo se 4,17% učenika (1) slaže da profesori prihvaćaju ideje učenika i često prema tim idejama prilagođavaju nastavu, dok 15 učenika (ili 62,5%) se ne slaže s prethodno navedenom tvrdnjom. Posljednje dvije (ključne) tvrdnje također ne pokazuju zadovoljavajuće odgovore: više od 70% učenika svjedoči o tome kako im dosadašnja nastava nije omogućila izražavanje vlastite kreativnosti, a 66,67% se ne slaže s tvrdnjom "Dosadašnju nastavu mogu opisati kao zanimljivu, aktivnu, poticajnu i kvalitetnu", 33% je suzdržano, a niti jedan učenik se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Više od 70% učenika smatra kako tradicionalan oblik nastave sputava kreativnost učenika. Mišljenja o tome ovisi li kreativna nastava samo o nastavniku/profesoru i njegovom načinu vođenju nastave, su podjeljena:

jednaka je zastupljenost onih koji se slažu s tvrdnjom i onih koji se ne slažu s navedenom tvrdnjom dok je najveći postotak suzdržanih (41,67%).

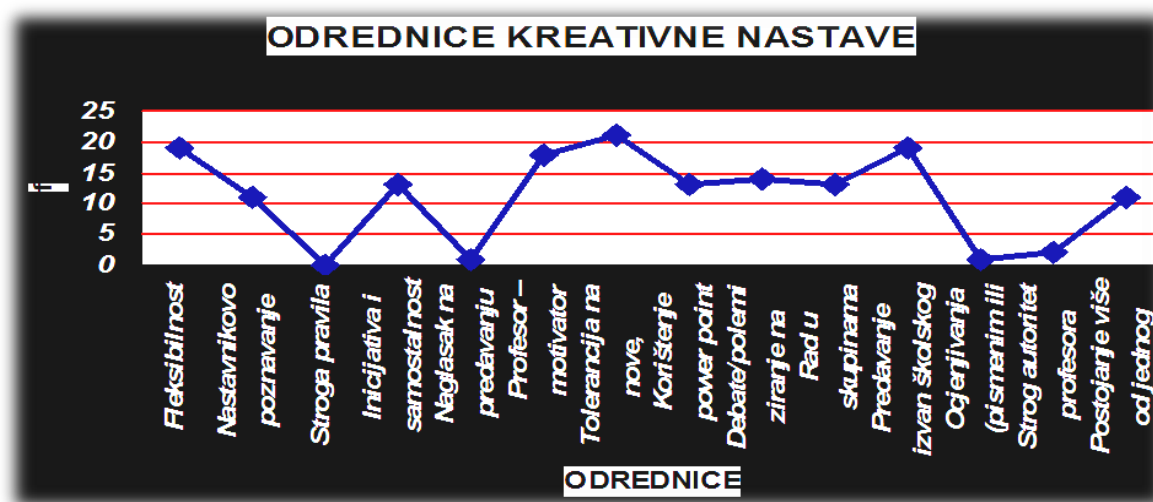
Mogućnošću višestrukog odabira, učenici su u četvrtom djelu anketnog upitnika dali odgovore na karakteristike koje, prema njima čine kreativnu nastavu. Cilj je bio ispitati koje od 14 odrednica, učenici smatraju i odrednicama kreativne nastave. Rezultati su prikazani u tablici 4, a ukupan zbroj postotaka premašuje 100% upravo iz razloga što su učenici imali mogućnost višestrukog izbora. Odrednice kreativne nastave, rangirane su od 1 do 12, prema učestalosti procjene pojedine odrednice.

Tablica 4. Procjene učenika o odrednicama kreativne nastave

Kreativnu nastavu čine:	Postoci: (f)	R- rang
Fleksibilnost	79,17% (19)	2
Nastavnikovo poznavanje učenikove osobnosti	45,83% (11)	9
Stroga pravila	0%	14
Inicijativa i samostalnost učenika	54,17% (13)	6
Naglasak na predavanju profesora i slušanju učenika	4,17 % (1)	12
Profesor – motivator učenicima	75% (18)	4
Tolerancija na nove, originalne ideje	87,5% (21)	1
Korištenje power point prezentacija	54,17% (13)	6
Debate/polemiziranje na različite, zadane teme	58,33% (14)	5
Rad u skupinama	54,17 % (13)	6
Predavanje izvan školskog prostora	79,17 % (19)	2
Ocjenjivanja (pismenim ili usmenim) putem nakon obrađene cjeline	4,17 % (1)	12
Strog autoritet profesora	8,33 % (2)	11
Postojanje više od jednog mogućeg odgovora	45,83% (11)	9

Temeljem prikazanih rezultata zaključujemo kako učenici u velikom broju prepoznaju odrednice kreativne nastave. Na prvo mjesto učenici stavljaju toleranciju na nove, originalne ideje (>od 87%), važnost zatim pridaju profesoru koji motivira učenike (75%), a u 79% ističu važnost fleksibilnosti u nastavi s kojom se odmah veže i predavanje izvan školskog prostora. U više od 50%, učenici povezuju kreativnost u nastavi s inicijativom i samostalnošću učenika, radom u skupinama, korištenjem power point prezentacija te primjenjivanjem debata na različite teme. Mali postoci svjedoče o tome da: stroga pravila, strog autoritet profesora i ocjenjivanja (pismenim ili usmenim) putem nakon obrađene cjeline, učenici ne prepoznaju kao odrednice kreativnosti, a u teorijskom pogledu također ih ni ne možemo smatrati odrednicama kreativnosti u nastavi.

Odrednice kreativne nastave, prema višestrukom odabiru učenika, prikazane su prema učestalosti izbora pojedine odrednice (Graf 1)

Graf 1: Odrednice kreativne nastave, prosudbe učenika

Ono što je osobito zanimljivo, a vidljivo je iz grafa 1, da učenici kreativnu nastavu ne vide u današnjem, tradicionalnom praćenju i ocjenjivanju, autoritetu profesora i strogim pravilima. Naime, suvremena nastava preferira formativno (kontinuirano) vrednovanje, aktivno učenje, projektnu nastavu i suradničko učenje koje, na prvom mjestu, podrazumjeva suradnju nastavnika i učenika. Strogim pravilima i autoritetom profesora, tradicionalnim praćenjem i ocjenjivanjem onemogućuje se stvaranje zajedničkog rada, pojačava se pasiviziranje učenika i predavanje nastavnika *ex cathedra*, a time je na koncu i spriječen razvoj kreativnosti u nastavi.

U posljednjem (5.) djelu anketnog upitnika učenici su nadopunjavanjem dali odgovore na pitanje koje su to osobine nastavnika/profesora koji potiče kreativnost u nastavi. U nadopunjavanju su mogli navesti proizvoljan broj osobina nastavnika. Prikazat ćemo osobine koje najveći broj učenika ističe te ih prema učestalosti rangirati (R):

Tablica 5. Osobine nastavnika/profesora koji potiče kreativnost u nastavi, procjene učenika

Osobine nastavnika	%/ (f)	R -Rang
Tolerancija	41,67% (10)	1
Otvorenost	41,67% (10)	1
Prihvatanje novih ideja	33,33% (8)	3
Fleksibilnost/prilagodljivost	29,17% (7)	4

Strpljivost	20,83% (5)	5
Maštovit/ kreativan	12,5% (3)	6
Motivira učenika i potiče ga na rad	12,5% (3)	6
Ljubav prema poslu koji obavlja	8,33% (2)	8
Komunikativan	8,33% (2)	8

Od ostalih osobina koje se pojavljuju samo po jednom učenici navode: poznavanje i korištenje aktualnih tema i metoda u nastavi, optimizam, svestranost, bez predrasuda, aktivan, zanimanje za učenika i njegovo mišljenje, praveden, pokazuje razumjevanje, opušteniji pristup učenicima, društven i ekstrovertiran. Kao što se vidi iz pojedinačnih odgovora, iako su tek spomenute, navedene osobine nastavnika su jako važne i učenici su ih prepoznali, unatoč tako malom uzorku ispitivanja. Posebno se ističe poznavanje i korištenje aktualnih tema i metoda i svestranost jer učenici uočavaju i važnost nastavnčkog usavršavanja, poznavanja, a samim tim i prilagođavanja nastave novim didaktičkim metodama.

Rezultati dobiveni u posljednjem djelu upitnika pokazuju da osobine koje su učenici u najvećem postotku navodili u velikoj mjeri također prezentiraju i osobine za koje i u teoriji piše da bi ih nastavnika trebao posjedovati kako bi mogao voditi nastavu na kreativan način i razvijati kreativnost kod svojih učenika. Najveći broj učenika navodi toleranciju i otvorenost nastavnika, a usko vezana s tim osobinama je i prihvaćanje novih ideja. Gotovo 30% učenika navodi fleksibilnost kao poželjnu osobinu koju bi, prema njihovoj procjeni, trebao imati nastavnika/profesor koji potiče kreativnost. Nadalje se ističu osobine poput strpljivosti i kreativnosti jer da bi nastavnika/profesor mogao poticati kreativnost u nastavi i sam mora biti kreativan, a to su učenici i prepoznali. Više od 12% učenika ukazuje i na ulogu nastavnika kao motivatora. Teško da postoji napredak ondje gdje nema ljubavi prema vlastitoj profesiji. Kreativnost zahtjeva poticanje, razvoj, a na koncu i napredak. Tako da, ističući "ljubav prema poslu koji obavlja", učenici također navode jednu od važni osobina nastavnika koji potiče kreativnost.

Sve osobine koje učenici navode (osobine prikazane tablično, ali i one tek spomenute) ukazuju na to da učenici jako dobro poznaju odlike nastavnika koji bi trebao poticati kreativnost.

5. ZAKLJUČAK:

Brojne su definicije kreativnost, a najčešće se definira kao mentalni proces kojim osoba stvara nove ideje ili produkte ili kombinira postojeće ideje i produkte na način koji je za nju nov. Sve veći naglasak stavlja se na kreativnost u nastavi, njezino razvijanje u nastavi, te pozitivne posljedice koje ona sa sobom donosi. Često se ovaj oblik nastave stavlja u suprotnost s tradicionalnim, frontalnim načinom vođenja nastave, a samim tim se daje prednost divergentnom nasuprot konvergentnom mišljenju, aktivnom sudjelovanju učenika u nastavi nasuprot pasivnoj slušalačko-sjedilačkoj aktivnosti učenika, motivirajućoj, asistiraćoj ulozi nastavnika nasuprot izričito predavačkoj ulozi itd. Brojne su metode poticanja kreativnosti u nastavi, a u ovom radu su istaknute i pojašnjene tehnike i metode koje su u najčešćoj upotrebi. Kreativne nastave nema bez kreativnog nastavnika koji motivira, predlaže, ukazuje na druge alternative, obrazlaže, ohrabruje, omogućava fluentnost ideja i potiče istraživanje, rad na projektinim zadacima, rješavanje problemskih situacija u školskom i izvanškolskom okruženju.

Cilj istraživanja je ispitati mišljenja učenika trećih razreda opće gimnazije o kreativnosti općenito, samoprocjenu vlastite kreativnosti, prisutnost kreativnosti u nastavi, njezine odrednice kao i osobine nastavnika/profesora koji potiču kreativnost. Hipoteze postavljene na početku istraživanja su da u srednjoškolskoj nastavi i dalje prevladava tradicionalan oblik vođenja nastave i da upravo taj oblik vođenja nastave sputava mogućnost kreativnosti u nastavi.

Rezultati ankete provedene među učenicima trećeg razreda opće gimnazije ukazuju prije svega na opravdano naglašavanje potrebe za kreativnosti u srednjoškolskoj nastavi. Dobiveni rezultati pokazuju kako učenici imaju pozitivno gledanje na kreativnost, unatoč tome što se manji postotak ispitanika smatra kreativnim osobama. U velikom postotku si pridaju obilježja kreativne osobe (npr. spreman/a sam prihvatiti nove ideje i isprobati nešto novo, fleksibilna sam osoba koja se lako prilagodi novim situacijama, svjesno prihvaćam rizik i moguće posljedice svojih postupaka, spreman/a sam za prihvaćanje novih izazova, otvoren/a sam za nova iskustva iz kojih uvijek nastojim izvući ono najbolje). Rezultati trećeg djela anketnog upitnika nikako ne šalju pozitivnu sliku, štoviše, ukazuju na nisku razinu zastupljenosti kreativnosti u nastavi. Visokim postotkom odgovora, učenici su se izjasnili da profesori ne prihvaćaju dovoljno ideje učenika, nastavu ne mogu opisati kao zanimljivu, aktivnu, poticajnu i kvalitetnu. Naglašavaju da je dominantna predavačka metoda od strane profesora i pasivno

slušanje od strane učenika, a ukazuju i da im dosadašnja nastava nije omogućila izražavanje vlastite kreativnosti. Visoki postoci negativnih odgovora na ova pitanja šalju alarm za uzbunu i ukazuju da su potrebne promjene. Rezultari istraživanja također ukazuju da učenici prepoznaju odrednice kreativne nastave i osobine koje bi trebao imati nastavnik u kreativnom vođenju nastave. Na temelju rezultata potvrđuju se postavljene hipoteze i ukazuje se potreba za promjenom postojeć stanja.

Kako bi nastava bila kreativna potrebno je imati širok repertoar kreativnih postupaka i razrađene tehnike rada, a kreativan profesor će te metode uvijek koristiti na nov i zanimljiv način. Učenicima je na taj način potrebno omogućiti realizaciju vlastitog stvaralačkog potencijala koji će služiti kao primjer svim novim generacijama i doprinositi cjelovitom i svestranom razvoju. Kreativan nastavni proces doprinijet će učenikovom samostalnom ostvarenju postavljenih zadataka, smanjit će dominaciju učitelja, neutralizirat će strah od škole. Upravo izostanak straha, nelagode od školskih obveza uvjet je psihološke slobode i sigurnosti učenika, bez kojeg nema oslobađanja kreativnih potencijala.

6. POPIS LITERATURE

- Arar, Lj. i Rački, Ž. (2003): Priroda kreativnosti. Psihologijske teme, 12 (1), str. 3-22
- Balažević, E. (2010): Kreativnost u nastavi – Učitelji i organizacija kreativnih aktivnosti u nastavi glazbene kulture. Osijek: Život i škola, 56 (23), 181-184
- Bognar, L., Somolanji, I. (2008): Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. Osijek: Život i škola, 54 (19) , 87-94
- Bognar, L. (2009): Priča i lutka u sveučilišnoj nastavi, Zbornik: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju“, PROFIL, Zagreb, str. 34-41.
- Bognar, B. (2010): Škola koja razvija kreativnost. URL:
kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4
- Gajder, V., Mlinarević, V. (2010): Slobodno vrijeme mladih – prostor kreativnog djelovanja. Osijek: Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003.-2008.: Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem, str 43-58.
- Huzjak, M. (2006): Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. Odgojne znanosti, 8 (1), 3-22
- Mail, A. (1968): Kreativnost u nastavi. Svjetlost. Sarajevo
- Matijević, M. (2009): Od reproduktivnog prema kreativnom učitelju. Zbornik: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju. PROFIL, Zagreb, str. 17-23
- Perić Kraljik, M. (2009): Kreativne lutkarske igre u nastavi. Zbornik: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, PROFIL, Zagreb, 142-149
- Petrović, Đ. (2010): Poticanje kreativnosti u komibiranom razrednom odjelu. Osijek: Život i škola, 56 (24), 267. – 281.
- Stevanović, M. (1986): Kreativnost nastavnika i učenika u nastavi. Istarska naklada. Pula
- Stevanović, M. (2002): Nastavnik, odgajatelj, umjetnik. Varaždinske toplice. Tonimir
- Zaclona, Z. (2009.): Creative approach towards teacher training. Zbornik: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, PROFIL, Zagreb, 65-72

7. PRILOG

ANKETNI UPITNIK: Kreativnost u nastavi

Razred: _____

Spol: M Ž

Prema navedenoj skali, procijenite navedene tvrdnje vezane za vlastito poimanje kreativnosti općenito, vjerovanja o vlastitoj kreativnosti i poimanju kreativne nastave. Anketa je anonimna, a Vaši osobni podaci i odgovori koristit će se isključivo u svrhu izrade završnog rada i bit će prikazani kao dio cjelokupnog istraživanja. Molimo Vas da u potpunosti odgovorite na svako pitanje i time prinesete pouzdanosti i kvaliteti istraživanja.

Brojevi imaju sljedeće značenje:

1 – Ne slažem se s navedenom tvrdnjom

2- Niti se slažem, niti se ne slažem

3- Slažem se s navedenom tvrdnjom

Procijenite točnost sljedećih tvrdnji na skali od 1 do 3 na način da postavite X na polje koje najbolje odgovara Vašim procjenama:

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
1.	Svaka osoba u sebi ima potencijal kreativnosti koji treba razvijati			
2.	Djeca su kreativnija od odraslih			
3.	Kreativnost kod učenika može poticati samo nastavnik/profesor koji je također kreativan			
4.	U suvremenoj nastavi, kreativnosti ne se pridaje dovoljna pozornost			
5.	Kreativna su samo vrhunska potignuća			
6.	Kreativno provođena nastava je najbolji oblik nastave			

Procijenite točnost sljedećih tvrdnji koje se odnose na vlastitu percepciju kreativnosti:

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
7.	Ja sam kreativna osoba			
8.	Spreman/a sam prihvatiti nove ideje i isprobati nešto novo			
9.	Fleksibilna sam osoba koja se lako prilagodi novim situacijama			
10.	Otvoren/a sam za nova iskustva iz kojih uvijek nastojim izvući ono najbolje			
11.	Spreman/a sam za prihvaćanje novih izazova			
12.	Svjesno prihvaćam rizik i moguće posljedice svojih postupaka			
13.	Često je prisutan osjećaj zanesenosti onim što je predmet moje preokupacije			

14.	Kod mene je naglašena potreba da samog sebe vidim/procjenim kao kreativnu, maštovitu i originalnu osobu.			
-----	--	--	--	--

Procijenite točnost sljedećih tvrdnji koje se odnose na prisutnost kreativnosti u nastavi:

r.b.	TVRDNJA	1	2	3
15.	U nastavi se često susrećem s novim, originalni metodama koje profesori primjenjuju u vođenju nastave			
16.	U dosadašnjoj nastavi naglasak je bio stavljen na jednom točnom odgovoru			
17.	U dosadašnjoj nastavi velikim dijelom je prevladavala predavačka metoda od strane profesora i pasivno slušanje od strane učenika			
18.	Tradicionalan oblik nastave (frontalni način rada) sputava kreativnost učenika.			
19.	Kreativna nastava ovisi samo o nastavniku/profesoru i načinu na koji vodi nastavu			
20.	Profesori prihvaćaju ideje učenika i često prema tim ideja prilagode nastavu			
21.	Dosadašnja nastava omogućila mi je izražavanje vlastite kreativnosti			
22.	Dosadašnju nastavu mogu opisati kao zanimljivu, aktivnu, poticajnu i kvalitetnu.			

23. Zaokružite odgovore koji se, prema Vama, odnose na kreativnu nastavu:

Kreativnu nastavu čine:

- 1.) Fleksibilnost
- 2.) Nastavnikovo poznavanje učenikove osobnosti
- 3.) Stroga pravila
- 4.) Inicijativa i samostalnost učenika
- 5.) Naglasak na predavanju profesora i slušanju učenika
- 6.) Profesor – motivator učenika
- 7.) Tolerancija na nove, originalne ideje
- 8.) Korištenje power point prezentacija
- 9.) Debate/polemiziranje na različite, zadane teme
- 10.) Rad u skupinama
- 11.) Predavanja izvan školskog prostora
- 12.) Ocjenjivanja (pismenim ili usmenim) putem nakon obrađene cjeline
- 13.) Strog autoritet profesora
- 14.) Postojanje više od jednog mogućeg odgovora

24. Dopuni (broj odgovora je proizvoljan):

Osobine nastavnika/profesora koji potiče kreativno su:
